

Magnetismus: neinterakujúce magnetky 2

V tejto jednotke študujeme magnetismus atómov s čiarovými a fázovými symetriami. Uvažujeme n elektrónov v šípke s $(2l+1) \cdot 2$ stavmi.

počet možných stavov: $\binom{2(2l+1)}{n}$ — ich energie nie sú rovnaké!

stav s najnižšou energiou je daný Hundovým pravidlami:

- 1) najvyšší stav má maximálny moment šípky S
- 2) pre danú S sa energia minimalizuje pre maximálne L
- 3) celkový moment hybnosti $\vec{J} = \vec{L} + \vec{S}$ je fixovaný spin-orbitálnou väzbou

$J = |L - S|$ pre $n \leq 2l + 1$
 $J = L + S$ pre $n \geq 2l + 1$

Kvalitatívne zdôvodnenie:

energia coulombovského odpudzovania medzi elektrónmi je minimálna, ak elektróny sa vyhybajú jeden druhému. To je automaticky tam, kde majú rovnaký spin (Pauliho princíp).

Teda: Pauli + Coulomb $\Rightarrow$ Hund

Príklad: $l=2, n=3$:
 $\begin{matrix} 2 & 1 & 0 & -1 & -2 \\ \uparrow & \uparrow & \uparrow & & \end{matrix}$
 = práve 3 m a 2

$$S = \frac{3}{2}, L = 3, J = \frac{3}{2}$$

Tabuľka S, L, J pre $l=2$:

n	1	2	3	4	5	6	7	8	9
S	$\frac{1}{2}$	1	$\frac{3}{2}$	2	$\frac{5}{2}$	2	$\frac{3}{2}$	1	$\frac{1}{2}$
L	2	3	3	2	0	2	3	3	2
J	$\frac{3}{2}$	2	$\frac{3}{2}$	0	$\frac{5}{2}$	4	$\frac{9}{2}$	4	$\frac{5}{2}$

Pre danú J môže prímes J_z nadobúdať $2J+1$ hodnôt:

$$J_z |Jm\rangle = m |Jm\rangle \quad \text{kde } m = -J, -J+1, \dots, 0, \dots, J-1, J$$

$2J+1$ stavov $|Jm\rangle$ má v nulovom vonkajšom poli h' i'm' energie.

• Magnetický hamiltonián

$$\text{videli sme, že } H' = \underbrace{\frac{e^2}{8\pi\epsilon_0} \sum_i (\mathbf{B} \times \mathbf{r}_i)^2}_{\text{diamagnetické efekty}} + \underbrace{\mu_B \mathbf{B} \cdot (\mathbf{L} + 2\mathbf{S})}_{\text{Zeemanov efekt}} + \underbrace{\lambda \mathbf{L} \cdot \mathbf{S}}_{\text{spin-orbit coupling}}$$

→ táto je
diamagnetické efekty
→ táto je

Zeemanov efekt
v 3. Hundovom
pravidle

$$\Rightarrow \text{magnet. hamiltonián } H' = \mu_B \mathbf{B} \cdot (\mathbf{L} + 2\mathbf{S})$$

Uvažujme pole v smere z .

Uvažujeme, že (ak sa obmedzíme na stavy $|Jm\rangle$) potom

$$\begin{aligned} (1) \quad H' &= g \mu_B B J_z \\ (2) \quad g &= \frac{3J(J+1) - L(L+1) + S(S+1)}{2J(J+1)} \end{aligned} \rightarrow \text{atomový } g\text{-faktor}$$

Dôkaz.

Podľa Wigner-Eckartovej vety sú v báze $|Jm\rangle$ maticové elementy všetkých vektorových operátorov navzájom úmerné.

$$\text{Preto } \langle Jm | \mathbf{L} + 2\mathbf{S} | Jm' \rangle = g \langle Jm | \mathbf{J} | Jm' \rangle \quad (3)$$

kde g je nejaká konštanta. Odhliadnime (1).

Našou úlohou (3) skontrolujeme vektormi $\langle Jm' | \mathbf{J} | Jm \rangle$ a vyčítame celú:

$$\sum_{m'} \langle Jm | \mathbf{L} + 2\mathbf{S} | Jm' \rangle \cdot \langle Jm' | \mathbf{J} | Jm \rangle = g \sum_{m'} \langle Jm | \mathbf{J} | Jm' \rangle \cdot \langle Jm' | \mathbf{J} | Jm \rangle$$

keďže systém stavov $|Jm\rangle$ je úplný, potom

$$\sum_{m'} |Jm'\rangle \langle Jm'| = 1$$

a preto $\langle Jm | (\vec{L} + 2\vec{S}) \cdot \vec{J} | Jm \rangle = g \langle Jm | \vec{J}^2 | Jm \rangle$ (4)

Plati však $\langle Jm | \vec{J}^2 | Jm \rangle = J(J+1)$ (5)

Naviac $\vec{S}^2 = (\vec{J} - \vec{L})^2 = \vec{J}^2 + \vec{L}^2 - 2\vec{L} \cdot \vec{J} \rightarrow \vec{L} \cdot \vec{J} = \frac{1}{2}(\vec{J}^2 + \vec{L}^2 - \vec{S}^2)$
 $\vec{L}^2 = (\vec{J} - \vec{S})^2 = \vec{J}^2 + \vec{S}^2 - 2\vec{J} \cdot \vec{S} \rightarrow 2\vec{S} \cdot \vec{J} = \vec{J}^2 + \vec{S}^2 - \vec{L}^2$

Dalej platí $\langle Jm | \vec{L}^2 | Jm \rangle = L(L+1)$

$$\langle Jm | \vec{S}^2 | Jm \rangle = S(S+1)$$

Preto $\langle Jm | (\vec{L} + 2\vec{S}) \cdot \vec{J} | Jm \rangle = \frac{1}{2} [3J(J+1) - L(L+1) + S(S+1)]$ (6)

Doradením (5,6) do (4) dostávame (2).

• Volná energia atómu v poli

$$F(T, B) = -T \ln \sum_{m=-J}^J e^{-\frac{g \mu_B B m}{T}}$$

Pri vysokých teplotách dostávame

$$F(T, B) \approx -T \ln \left[(2J+1) + \frac{g^2 \mu_B^2 B^2}{T^2} \sum_{m=1}^J m^2 + \dots \right]$$

$$\sum_{m=1}^J m^2 = \frac{1}{6} J(J+1)(2J+1)$$

$$F(T, B) \approx -T \ln (2J+1) - \frac{g^2 \mu_B^2 B^2 J(J+1)}{6T}$$

magnetický moment $\mu = -\frac{\partial F}{\partial B} = \frac{g^2 \mu_B^2 J(J+1)}{3T} B$

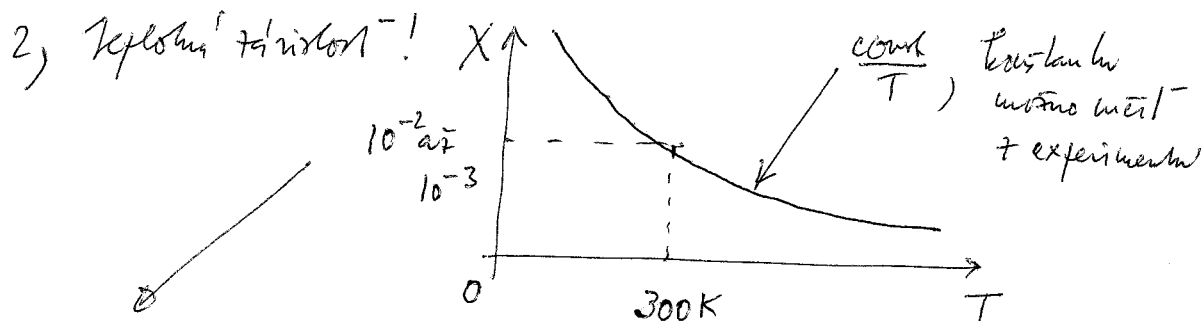
susceptibilita: $\chi = \left(\frac{n_0 n}{3} \left(\frac{\mu_B^2 p^2}{T} \right) \right)$

kde $p = g \sqrt{J(J+1)}$
 = veľkosť momentu atómu

μ_B je jednotka

$$\boxed{\chi = \left(\frac{\mu_0 m}{3} \right) \left(\frac{\mu_B^2 p^2}{T} \right)} \quad \text{Curie}$$

Porušenie: 1, $\chi > 0$ -- paramagnetizmus; natočenie vopred existujúceho magnetického preferenčným smerom

↖ možno merať p

Experiment: lanthanoidy: $p = g\sqrt{S(S+1)}$ v zhode s Hundovým pravidlom (pretože magnetické momenty sú veľké v porovnaní s smieškovými konštantami)

prechodové prvky (Fe, Co, Ni): $p = 2\sqrt{S(S+1)}$ ⇒ možno interpretovať tak, že $\vec{L} = 0$ (zanúšťanie orbitálneho momentu) (zanúšťanie je dôsledkom toho, že rotácia magnetického momentu je porovnateľná s smieškovými konštantami)

Príklad 3: paramagnetická susceptibilita je rádovo väčšia než diamagnetická

rádový odhad: $n \sim \frac{1}{a^3}$ (maximálna koncentrácia magn. iónov)

$$\chi \sim \frac{e^2 \hbar^2}{m^2 \epsilon_0 c^2 T a^3} \sim \frac{\frac{e^2}{\epsilon_0 a} \cdot \frac{\hbar^2}{m a^2}}{m c^2 \cdot T} \sim \frac{10 \text{ eV} \cdot 10 \text{ eV}}{10^6 \text{ eV} \cdot 10^{-2} \text{ eV}} \sim 10^{-2}$$

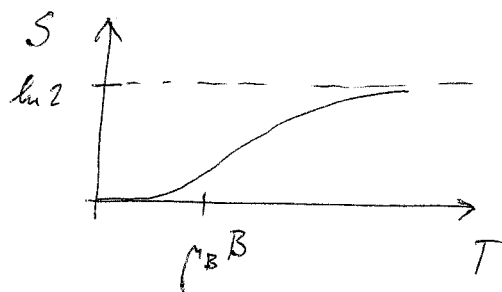
(pri izbovej teplote)

Chladienie adiabatichnou demagnetizáciou paramagnetických solí

príklad (usj jednoducho): $S = \frac{1}{2}$, $L = 0$

voľná energia $F = -T \ln \left(2 \cosh \left(\frac{\mu_B B}{T} \right) \right)$

entropia $S = -\frac{\partial F}{\partial T} = \ln \left(2 \cosh \left(\frac{\mu_B B}{T} \right) \right) - \left(\frac{\mu_B B}{T} \right) \tanh \left(\frac{\mu_B B}{T} \right)$

$$T \rightarrow \infty: S \rightarrow \ln 2$$

$$T \rightarrow 0: S \approx \frac{2\mu_B B}{T} e^{-\frac{2\mu_B B}{T}}$$

entropia je iba funkciou $\frac{\mu_B B}{T}$!

Proces chladienia:

1. izotermicky zvýšime pole B_1 pri počiatočnej teplote T_1
2. adiabaticky znížime pole na hodnotu B_2 (t.j. teplo vymenené so okolím $dQ = 0$)

entropia je konštantná: $S\left(\frac{\mu_B B_1}{T_1}\right) = S\left(\frac{\mu_B B_2}{T_2}\right)$

Preto $\boxed{T_2 = T_1 \cdot \frac{B_2}{B_1}} \Rightarrow T_2 \ll T_1$

Pozorovania: 1. metóda funguje, ak entropia systému je dominovaná entropiou spinov $\rightarrow$ pri nížších teplotách, $T_1 \sim 1\text{ K}$

2. pole B_2 nie je nula ani pri nízkej vonk. polo, lebo magnetky navzájom interagujú $\Rightarrow$ treba použiť materiály s malými B_2 ; možno dosiahnuť $T_2 \sim 10^{-3}\text{ K}$!

3. metóda funguje aj keď použijeme na miesto elektrónových spinov jadrové spinu (keďže B_2 môže byť veľmi malá). Typické parametre: $T_1 = 10^{-2}\text{ K}$, $B_1 = 5\text{ T}$
 $\rightarrow \boxed{T_2 \sim 10^{-6}\text{ K}}$!!